

CHET TILINI O'RGANISH — ZAMONAVIY TA'LIM VA KASBIY
RAQOBATBARDOSHLIK OMILI

Atxamova Inobat Abduhamid qizi

41-maktab rus tili o'qituvchisi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20301458>

Annotatsiya. Maqolada chet tilini o'rganishning zamonaviy ta'lim, kasbiy raqobatbardoshlik, madaniy muloqot, akademik mobillik va shaxsiy rivojlanish bilan bog'liq ahamiyati tahlil qilinadi. Chet tili faqat grammatik bilim yoki tarjima ko'nikmasi emas, balki xalqaro axborot manbalaridan foydalanish, kasbiy sohada muloqot qilish, global mehnat bozorida raqobatlashish va madaniyatlararo kompetensiyani rivojlantirish vositasi sifatida izohlanadi. Maqolada til ta'limining kommunikativ, kompetensiyaviy va kasbiy yo'naltirilgan jihatlarini yoritilib, chet tilini egallash zamonaviy mutaxassis tayyorgarligining muhim tarkibiy qismi sifatida asoslanadi.

Kalit so'zlar: chet tili, zamonaviy ta'lim, kasbiy raqobatbardoshlik, kommunikativ kompetensiya, madaniyatlararo muloqot.

KIRISH

Chet tilini o'rganish zamonaviy ta'lim tizimida qo'shimcha bilim sohasi emas, balki shaxsning intellektual, kasbiy va madaniy rivojlanishini belgilovchi muhim omillardan biri hisoblanadi. Globallashtirish, xalqaro hamkorlik, raqamli axborot almashinuvi, transmilliy mehnat bozori va ilmiy tadqiqotlar tarmog'i kengaygan sharoitda chet tilini bilish insonning ta'lim olish, kasb tanlash, malaka oshirish, xorijiy tajribani o'rganish va professional aloqalarni yo'lga qo'yish imkoniyatlarini sezilarli darajada oshiradi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 19-maydagi PQ-5117-son qarorida xorijiy tillarni o'rgatishni ta'lim siyosatining ustuvor yo'nalishi sifatida rivojlantirish, ta'lim sifatini oshirish, malakali pedagoglarni jalb etish va aholining xorijiy tillarni o'rganishga qiziqishini kuchaytirish vazifalari belgilangan [1].

Chet tilini egallash ta'lim oluvchiga xalqaro bilim maydoniga kirish imkonini beradi.

Hozirgi ilmiy adabiyotlar, texnik hujjatlar, kasbiy standartlar, elektron kurslar, konferensiya materiallari va global axborot resurslarining katta qismi ingliz tili yoki boshqa xalqaro tillarda yaratilmoqda. Til bilmagan mutaxassis faqat tarjima qilingan, kechikib yetib keladigan yoki tor doiradagi manbalar bilan cheklanib qoladi. Til biladigan mutaxassis esa bilimni birlamchi manbadan oladi, yangilikni tezroq kuzatadi, xorijiy tajribani bevosita tahlil qiladi va o'z kasbiy faoliyatiga moslashtira oladi. Shu sababli chet tili zamonaviy ta'limda fanlararo bilim olish, mustaqil izlanish va akademik rivojlanishning tayanch vositasi sifatida baholanadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI VA EMPIRIK TAHLIL

Chet tilini o'rganishning eng muhim ta'limiy ahamiyati kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishda namoyon bo'ladi. An'anaviy yondashuvda til ko'pincha grammatik qoidalar, so'z yodlash va tarjima mashqlari orqali o'rgatilgan. Zamonaviy til ta'limida esa asosiy e'tibor tilni real muloqotda qo'llashga qaratiladi. Talaba o'qish, tinglash, yozish va gapirish ko'nikmalarini alohida emas, bir-biri bilan bog'liq holda egallashi zarur.

Yevropa Kengashi tomonidan ishlab chiqilgan CEFR modeli til o'rganish, o'qitish va baholashni umumiy mezonlar asosida tashkil etadi, 2020-yilgi "Companion Volume" esa mediatsiya, onlayn muloqot, ko'p tillilik va madaniyatlararo kompetensiya kabi jihatlarni kengaytirgan [3].

Chet tilini bilish kasbiy raqobatbardoshlikni oshiradigan asosiy mezonlardan biridir.

Bugungi mehnat bozorida ish beruvchi nafaqat mutaxassisning diplomiga, balki uning xalqaro axborot bilan ishlash, xorijiy hamkorlar bilan muloqot qilish, kasbiy hujjatlarni tushunish, taqdimot qilish, muzokara olib borish va jamoaviy loyihalarda qatnashish qobiliyatiga ham e'tibor qaratadi. Muhandis, shifokor, iqtisodchi, pedagog, tarjimon, dasturchi, menejer, turizm sohasi xodimi yoki tadqiqotchi uchun chet tili turli shaklda zarur bo'ladi. Ba'zi kasblarda til bevosita ish quroli vazifasini bajarsa, boshqa kasblarda u malaka oshirish, xalqaro standartni o'rganish va professional aloqani kengaytirish vositasi sifatida xizmat qiladi.

NATIJALAR

Oliy ta'lim tizimida chet tili akademik mobillik va ilmiy faollik bilan bevosita bog'liq.

Talabalar almashinuv dasturlari, xalqaro grantlar, magistratura va doktorantura dasturlari, ilmiy stajirovkalar, xalqaro konferensiyalar, xorijiy professorlar bilan seminarlar ko'pincha chet tili kompetensiyasini talab qiladi. O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasida oliy ta'lim sifatini yaxshilash, raqobatbardosh kadrlar tayyorlash, ilmiy va innovatsion faoliyatni samarali tashkil etish hamda xalqaro hamkorlikni rivojlantirish maqsadlari qayd etilgan [2]. Mazkur vazifalar til tayyorgarligisiz to'liq amalga oshmaydi, chunki xalqaro hamkorlikning asosiy vositasi ilmiy va kasbiy muloqotdir.

Chet tilini o'rganish shaxsning intellektual rivojlanishiga ham ta'sir ko'rsatadi. Til o'rganayotgan inson boshqa grammatik tizim, boshqa so'zlashuv odobi, boshqa madaniy kod va boshqa fikrlash usuli bilan tanishadi. Bu jarayon xotira, diqqat, tahliliy fikrlash, taqqoslash, umumlashtirish va nutqiy moslashuvchanlikni rivojlantiradi. Til faqat so'zlar majmui emas, balki dunyoni idrok etish usuli hamdir. Chet tilini o'rgangan shaxs o'z ona tilining tuzilishini ham chuqurroq anglaydi, so'z tanlash, gap qurish, uslub farqlari va madaniy ma'no qatlamlariga sezgirroq bo'ladi. Shu ma'noda chet tili tilshunoslik, madaniyatshunoslik va tafakkur tarbiyasini bog'laydigan murakkab ta'limiy maydondir.

Madaniyatlararo muloqot chet tili ta'limining muhim tarkibiy qismi sanaladi. Tilni faqat grammatik jihatdan bilgan, lekin madaniy me'yorlarni tushunmagan kishi muloqotda turli noaniqliklarga duch kelishi mumkin. Salomlashish, murojaat shakli, rasmiy va norasmiy uslub, hazil, minnatdorchilik, uzr so'rash, fikrni inkor qilish, muzokara yuritish va bahs madaniyati har bir jamiyatda o'ziga xosdir. M. Byram madaniyatlararo kommunikativ kompetensiyani til ta'limining muhim nazariy asoslaridan biri sifatida izohlaydi va til o'rganuvchi shaxs boshqa madaniyat vakili bilan muloqotda faqat so'zlovchi emas, balki madaniy vositachi ham bo'lishini ta'kidlaydi [5].

Demak, chet tilini o'rganish madaniy bag'rikenglik, ijtimoiy sezgirlik va xalqaro muloqot madaniyatini rivojlantiradi.

Chet tili kasbiy sohada axborot bilan ishlash imkoniyatini kengaytiradi. Masalan, shifokor xalqaro klinik protokollarni, muhandis texnik standartlarni, iqtisodchi global bozor tahlillarini,

pedagog xorijiy metodik tajribani, dasturchi texnik hujjatlar va kodlash hamjamiyatidagi muhokamalarni bevosita o'qishi mumkin. Tarjima vositalari ma'lum darajada yordam bersa-da, ular har doim kasbiy kontekst, terminologik aniqlik va nozik ma'no farqlarini to'liq bera olmaydi.

Mutaxassisning chet tilini bilishi mustaqil tahlil, tezkor qaror va manbaviy mustaqillikni ta'minlaydi. Shu jihatdan chet tili kasbiy erkinlik va ilmiy mas'uliyat vositasi hamdir.

Zamonaviy ta'limda chet tilini o'qitish metodikasi ham o'zgarib bormoqda. Grammatik-tarjima yondashuvi o'rnini kommunikativ, vazifaga yo'naltirilgan, kompetensiyaviy va kasbiy-integrativ metodlar egallamoqda. Richards va Rodgers til o'qitish metodlari tarixini tahlil qilar ekan, zamonaviy yondashuvlarda tilni real vazifa, muloqot ehtiyoji va ijtimoiy kontekst orqali egallash muhimligini ko'rsatadi [6]. Auditoriyada dialog, loyiha, keys, rolli o'yin, munozara, taqdimot, kasbiy matn bilan ishlash, elektron platformalar va autentik materiallardan foydalanish til o'rganishni faol jarayonga aylantiradi. Talaba tilni faqat dars uchun emas, real kasbiy va ijtimoiy vaziyat uchun o'rganayotganini his qilganda motivatsiya kuchayadi.

XULOSA VA MUNOZARA

Chet tilini o'rganish zamonaviy ta'lim va kasbiy raqobatbardoshlikning muhim omili hisoblanadi. U ta'lim oluvchiga xalqaro bilim manbalaridan foydalanish, akademik mobillik dasturlarida qatnashish, ilmiy izlanish olib borish, xorijiy hamkorlar bilan muloqot qilish va global mehnat bozorida o'z imkoniyatlarini kengaytirish sharoitini yaratadi. Chet tili shaxsiy rivojlanish nuqtayi nazaridan ham muhimdir, chunki u tafakkur moslashuvchanligi, madaniyatlararo sezgirlik, kommunikativ erkinlik va mustaqil o'rganish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 19-maydagi PQ-5117-son qarori. O'zbekiston Respublikasida xorijiy tillarni o'rganishni ommalashtirish faoliyatini sifat jihatidan yangi bosqichga olib chiqish chora-tadbirlari to'g'risida. — Toshkent, 2021.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktabrdagi PF-5847-son Farmoni. O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida. — Toshkent, 2019.
3. Council of Europe. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment. Companion Volume. — Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2020. — 278 p.
4. OECD. OECD Learning Compass 2030: A Series of Concept Notes. — Paris: OECD, 2019. — 146 p.
5. Byram M. Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence. — Clevedon: Multilingual Matters, 1997. — 124 p.
6. Richards J. C., Rodgers T. S. Approaches and Methods in Language Teaching. — 3rd ed. — Cambridge: Cambridge University Press, 2014. — 410 p.